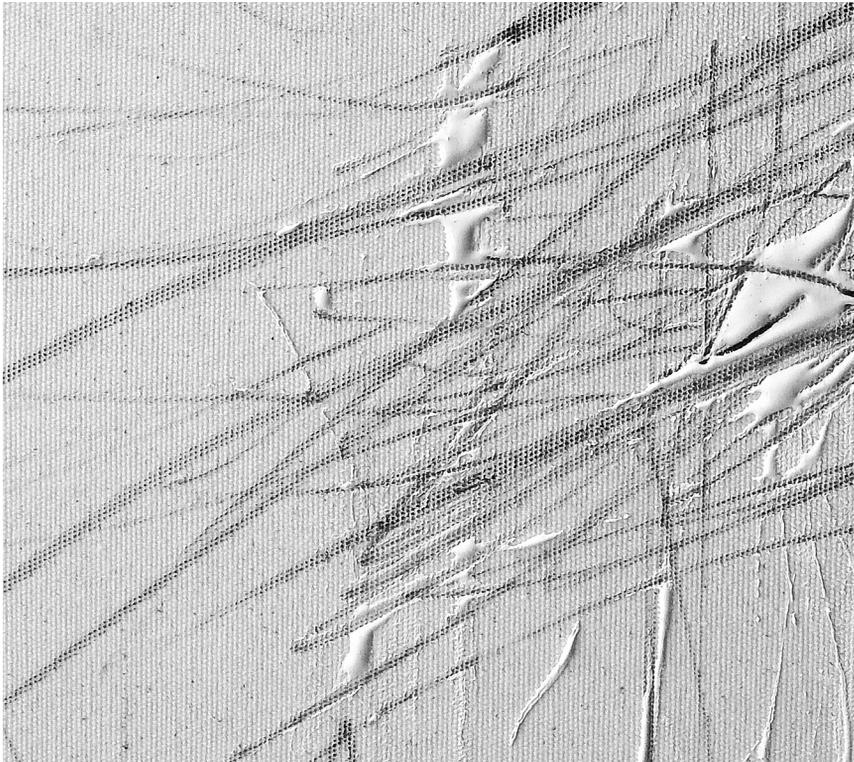

ธรรมชาติแท้จริงแห่งจิตใจสะท้อนผ่านศิลปะนามธรรม

วรสร รัชชัยชาวสอาด

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาทัศนศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำสำคัญ ศิลปะนามธรรม การแสดงออกอย่างฉับพลัน จิตใต้สำนึก ชิกมันด์ ฟรอยด์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมรูปแบบนามธรรมที่มีลักษณะการใช้
อารมณ์อย่างฉับพลันผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ โดยนำบททฤษฎีจิตวิเคราะห์
มาอ้างอิงวิธีการถ่ายทอดอารมณ์ผ่านผลงานศิลปะดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์อันมา
จากจิตใต้สำนึกขณะทำงานเป็นส่วนสำคัญ

สภาวะจิตใจของมนุษย์มีหลากหลายมิติซึ่งทำให้ยากต่อการมองเห็นความเป็นจริงของตัว
ตนว่าแท้จริงแล้วรูปร่างหน้าตาของจิตเรานั้นมีสภาพเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตามการแสดงผล
ศิลปะด้วยลักษณะนามธรรมเป็นดังกล้องส่งขยายให้เห็นความจริงในธรรมชาติของตน

บทนำ

ธรรมชาติแท้จริงในบทความนี้ไม่ใช่ธรรมชาติ ที่หมายถึง ต้นไม้ สายน้ำ และภูเขา หากแต่หมายถึงธรรมชาติของมนุษย์สิ่งที่มีอยู่เป็นธรรมชาติของบุคคลตามความเป็นจริงแห่งตน ธรรมชาติของพฤติกรรมกระทำอันแสดงความเป็นปัจเจกของบุคคลนั้นๆ ซึ่งธรรมชาติของแต่ละบุคคลไม่อาจประเมินได้ด้วยภาพลักษณ์ภายนอก ต้องอาศัยสิ่งสื่อสารเพื่อพิสูจน์ ธรรมชาติอันแท้จริงภายใน ธรรมชาติที่แท้นั้นคือจิตใจนี้เอง จิตคือต้นกำเนิดอารมณ์และความรู้สึกทุกอย่างของมนุษย์ ภาวะทางจิตสามารถทำให้เกิดปรากฏการณ์เป็นอากัปกริยา ได้หลากหลายชนิด ประเภทหนึ่งของการแสดงออกจากธรรมชาติแห่งจิตภายใน คือการแสดงทางศิลปะและโดยมากมักจะเป็นศิลปะในลักษณะนามธรรมที่มีรูปทรง เส้น ภาษา สัญลักษณ์ศิลปะที่บ่งบอกคุณลักษณะเฉพาะของศิลปินอย่างชัดเจน

บทความฉบับนี้จะนำเข้าสู่ความเข้าใจกระบวนการสร้างสรรค์จิตรกรรมด้วยพลังแห่งจิตใต้สำนึก อิทธิพลจากทฤษฎีของนักปรัชญาเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์ โดยนำเสนอตัวอย่าง ศิลปินที่ใช้พลังจิตใต้สำนึกในการสร้างสรรค์ที่มีผลงานรูปแบบนามธรรม มีบทพิสูจน์ กระบวนการสร้างสรรค์การทำงานศิลปะด้วยนักจิตวิเคราะห์ เป็นที่ประจักษ์ชัดถึง แรงขับเคลื่อนจิตใต้สำนึกที่ทำให้เกิดคุณลักษณะแสดงออกมาเป็นอัตลักษณ์ ที่งดงามใน ผลงานศิลปะ อันเป็นธรรมชาติแห่งจิตใจของตนอย่างแท้จริง

นักปรัชญาจิตแห่งทุกซ์

อาเทอร์ โชเพนเฮอเออร์ (Arthur Schopenhauer 1788-1860) เป็นนักปรัชญาที่นำเอา ความคิดการมองโลกในแง่ร้ายรุนแรงมาเป็นต้นเหตุของทัศนคติ โลกและมนุษย์กับทุกสรรพสิ่งนั้นเต็มไปด้วยความทุกข์ ทุกสรรพสิ่งเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้เป็นมโนภาพและอยู่อย่างสัมพันธ์กันด้วยเหตุผล เขาได้ให้ความสำคัญกับโลกในฐานะเจตจำนง มโนภาพและมโนคติ เจตจำนงนี้เป็นหลักสำคัญของโชเพนเฮอเออร์ เขาเชื่อว่ามนุษย์มีเจตจำนงอย่างไม่จบสิ้น ความต้องการปรารถนาของมนุษย์ที่ต่างก็ไขว่คว้าเพื่อมาตอบสนองให้กับตน และมีพลังอำนาจส่งความรู้สึกมาทางร่างกายมีการเคลื่อนไหวที่รุนแรงไปตามกำลังของเจตจำนง อำนาจของเจตจำนงนั้นก็พร้อมที่จะสำแดงออกมาเป็นปรากฏการณ์ด้วยวิธีรูปแบบต่างๆ อย่างเสรีภาพ

เจตจำนง ตามความคิดของโฆเพนเฮาเออร์นั้นเป็นพลังแห่งการตื่นรนรุนแรง และทำงานอย่างสม่ำเสมอ เป็นการกระทำที่ถูกกระตุ้นด้วยสัญชาตญาณโดยมนุษย์มักไม่ได้ตระหนักเห็นถึงผลของมัน ลักษณะนิสัยของมนุษย์อยู่ที่เจตจำนงไม่ใช่ปัญญา การทำงานของเจตจำนงมีผลไปสู่ร่างกาย โดยการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส และแสดงออกมามีลักษณะตื่นรนด้วยอาการหลากหลายขึ้นอยู่กับตัวตนของแต่ละบุคคล ผู้สร้างสรรค์ได้ทำความเข้าใจและตีความหมายเจตจำนงของโฆเพนเฮาเออร์ได้ว่า เจตจำนง คือ ความต้องการที่มากเกินไปจนความพอดีนำมาซึ่งความทุกข์ยาก เนื่องจากความไม่รู้จักรักพอจึงเกิดสภาวะที่ตื่นรนไขว่คว้า กระทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาต้องสนองเจตจำนงของตน อาจแสดงพฤติกรรมที่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองรวมถึงส่งผลกระทบต่อสังคม ผู้สร้างสรรค์เชื่อว่าเจตจำนงในมนุษย์อยู่ในจิตได้สำนึกของทุกคนและมีอำนาจมากที่ทำให้พลังงานของเจตจำนงอยู่เหนือสติการควบคุม

sssชาติขอกทุกข์

ทุกข์ ตามความเข้าใจหมายถึง ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ความยากลำบาก ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันดี ในภาษาสากลเป็นที่รู้จักทั่วกันคำว่า suffering ให้ความรู้สึกไปในทางลบ ทางศาสนาพุทธโดยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อธิบายถึงความหมายแห่งทุกข์ที่อยู่ในบทหนึ่งของหลักคำสอนที่เรียกว่า อริยสัจ 4 ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ได้แก่ ชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) การประสบกับสิ่งอื่นไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น ทุกข์ในความหมายในทางหนึ่งทางใดก็ดี เมื่อแปลออกมาแล้วให้ความหมายไปทางเดียวเป็นอันเข้าใจโดยรู้กันทั่วไปว่า ทุกข์นั้นคือ ความรู้สึกนึกคิดที่ทำให้เกิดความไม่สบายทั้งใจและกาย เป็นไปในด้านลบของชีวิตไม่พึงประสงค์ปรารถนา

ผู้สร้างสรรค์จึงได้นำเอาสภาวะอารมณ์ความทุกข์มาใช้ในการแสดงออกเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกผ่านกระบวนการสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ ทุกข์ที่ผู้สร้างสรรค์เผชิญอยู่นั้นคืออาการเจ็บป่วยด้วยระบบทางเดินหายใจ เนื่องจากเป็นอาการเรื้อรังต้องรักษาอย่างต่อเนื่องยาวนาน กายสังขารเป็นสิ่งไม่เที่ยงดังคำสอนของปรัชญาพุทธ ที่ว่าด้วยทุกข์ในอริยสัจ 4 ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ความเสื่อมไปของสังขาร การเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นทุกข์ที่เกิดขึ้นในมนุษย์ทุกคน ไม่อาจหลีกเลี่ยงความเสื่อมสลายไปได้ ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจของผู้

สร้างสรรค์เกิดจาก ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นก่อนวัยชรา ด้วยภารกิจหน้าที่อีกหลากหลายที่ต้องดำเนินกระทำให้สำเร็จเพื่อการดำรงชีพ ความป่วยไข้ที่เกิดขึ้นรวดเร็วจนจึงกลายเป็นความยากลำบากและเป็นอุปสรรคใหญ่ของชีวิต ทำให้การดำเนินชีวิตผิดปกติไม่เป็นไปตามเจตจำนงหรือตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นสภาวะทุกข์ที่ทรมาณบีบคั้น อึดอัดอยู่ภายในใจ

ปรัชญาแห่งทุกข์ว่าด้วยเรื่องเจตจำนงของโชเพนเฮาเออร์นี่ เป็นอิทธิพลความคิดต่อการสร้างงานศิลปะ เพราะผู้สร้างสรรค์ใช้อย่างของโชเพนเฮาเออร์ว่า โลกมนุษย์แท้จริงเต็มไปด้วยความทุกข์ และเหตุนี้มาจากเจตจำนง เมื่อไม่ได้สิ่งที่ตรงตามต้องการจึงทำให้เกิดความทุกข์ อารมณ์ของความทุกข์นั้นอดทนได้ยากยิ่ง ตามความรู้สึกความสุขมักจะหายไปจากจิตใจอย่างรวดเร็ว แต่ความทุกข์นั้นยังคงสภาพอยู่ อีกทั้งยังสามารถปรากฏขึ้นในใจได้อย่างไร้การควบคุม โชเพนเฮาเออร์ยังกล่าวความสำคัญว่า มนุษย์เมื่อรับรู้แล้วจะนึกคิดเป็นมโนภาพ เช่นเดียวกับผู้สร้างสรรค์เมื่อความทุกข์ยังคงสภาพอยู่และปรากฏขึ้นไร้การควบคุม ทำให้สภาพความทุกข์นั้นขยายตัวใหญ่ขึ้น ยิ่งเพิ่มมโนภาพให้กลายเป็นความกังวลที่ไม่รู้จักกาลเวลา ไม่รู้จุดสิ้นสุด จึงได้นำเอามโนภาพแห่งทุกข์ภายในจิตใจออกมาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะ นำเอาความรู้สึกอารมณ์ที่ไม่สมปรารถนา ความรู้สึกทุกข์ทรมาณกับความป่วยไข้อุปสรรคแห่งชีวิตที่สร้างเป็นปมปัญหาอึดอัดภายในใจ ทุกสิ่งตามปกติที่เคยกระทำได้เพื่อการดำรงชีพกลับกระทำไม่สำเร็จไม่เป็นไปตามเจตนาอารมณ์ เจตจำนงที่ตนต้องการหลายสิ่งหลายอย่างไม่สมหวัง ร่างกายไม่อำนวยความสะดวกแบบที่เป็นมาตามปกติ เป็นความรู้สึกที่อึดอัด กัดดันอยู่ภายในใจ ระยะเวลาความเจ็บป่วยที่เรื้อรังยาวนานทำให้ต้องเก็บสะสมความทุกข์เอาไว้จนเต็มพื้นที่ของจิตใจ จึงนำมาสู่การสร้างสรรคศิลปะขบวนการนำความทุกข์ให้มึที่อยู่ที่ โดยอัตลักษณ์การกระทำศิลปะที่ได้ออกมานั้น เป็นอำนาจของเจตจำนงที่อยู่ภายในจิตใจได้สำนึกทั้งสิ้น

ระบบการรับรู้ของจิตมนุษย์

ก่อนที่จะเกิดกระบวนการสร้างสรรค์ในทุกประเภทนั้น รวมถึงการแสดงออกรูปแบบศิลปะนั้นามธรรมชาติ ต้องอาศัยร่างกายกับจิตวิญญาณภายในตนประกอบกับปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมสรรพสิ่งรอบข้าง เพื่อการรับรู้จากระบบประสาทสัมผัสทางกายภาพดังเช่น รับรู้ได้ทางตาการมองเห็น รับรู้ได้ทางหูการได้ยินหรือได้รับฟังเสียง การรับรู้ทางจมูกจากกลิ่นที่หลากหลาย การรับรู้ด้วยลิ้นจากรสชาติอาหาร การรับรู้ด้วยการสัมผัสอุณหภูมิในบรรยากาศหรือแม้แต่การสัมผัสร่างกายเพียงแต่ผ่านผิวหนังก็สามารถรับรู้ถึงอุณหภูมิให้ความรู้สึกได้เช่นกัน

การถูกรับรู้จากระบบประสาททุกทางที่กล่าวมานี้ นำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่น่าพึงพอใจ และไม่พึงพอใจ ผ่านเป็นความนึกคิดมโนภาพขึ้น แต่ทว่าส่วนที่สำคัญที่สุดเป็นอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตนั้นคือ การถูกรับรู้ทางใจ ไม่ว่าจะการถูกรับรู้ของมนุษย์นั้นมาจากทิศทางใดก็ตาม ทั้งหมดจะได้รับการประมวลมาสู่จิตใจที่ทำให้เกิดเป็นความรู้สึกขึ้น ดังเช่น การรับรู้ด้วยการได้ยิน เสียงที่มาระทบจะเข้าไปสัมผัสกับกระบวนการจิตใจ จิตของเราจะตัดสินได้ว่าเสียงที่เข้ามาให้รับรู้นี้ให้ความรู้สึกที่ดีหรือไม่ หากเป็นเสียงที่ได้รับฟังแล้วนำยินดีพอใจ แม้จะเป็นเสียงที่บางเบาก็ยังคงเป็นความสุขที่ให้ผลดีกับจิตใจ จิตจะทำหน้าที่บันทึกจดจำความรู้สึกที่ดีกับเสียงนั้นได้ ในทางกลับกันเสียงที่ให้ความรู้สึกเจ็บปวด จิตก็สามารถบันทึกจดจำเสียงนั้น และเมื่อได้ยินเสียงที่ไม่น่าพอใจเสียงนั้นทำหน้าที่ราวกับมีดที่บาดลึกในจิตใจได้เช่นกัน

จิต เป็นระบบการรับรู้ที่ไม่มีสภาพอยู่ ไม่สามารถมองเห็นและไม่สามารถจับต้องได้ แต่เป็นระบบการรับรู้ของมนุษย์ที่เป็นอิทธิพลหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต ความรู้สึกที่จิตใจรับรู้ที่ว่าพึงพอใจกับไม่พึงพอใจหรือที่เรียกกันว่า ความสุขกับความทุกข์ สองความรู้สึกนี้เป็นความรู้สึกโดยภาพรวมในขณะที่ถูกรับรู้เราก็สามารถแยกแยะได้โดยรวมว่าเป็นสุขหรือเป็นทุกข์กับการได้สัมผัสสิ่งที่ถูกรับรู้นั้น การรับรู้ของมนุษย์ดังกล่าวมานี้เป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้เกิดแรงขับเคลื่อนที่ต้องการแสดงเจตนารมณ์ ตามสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล เพื่อปลดปล่อยหรือแสดงความปรารถนาในบางสิ่งบางอย่างที่ไม่สามารถสื่อสารได้ผ่านเป็นคำพูด ดังเช่น ผู้สร้างสรรค์ได้นำเอาจิตที่ถูกรับรู้เป็นการเริ่มต้นสู่การสร้างสรรค์งานศิลปะ การถูกรับรู้ทางประสาทสัมผัส ทั้ง รูป รส กลิ่น เสียง นำมาปฏิสัมพันธ์ขึ้นในใจแล้วจึงเป็นความรู้สึก ทำให้ก่อเป็นมโนภาพสะท้อนผ่านเป็นการกระทำด้วยศิลปะ

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์สู่การสร้าง self

โครงสร้างของจิตมนุษย์ประกอบด้วยจิตอยู่ 3 ส่วน นั่นคือ อิด (id) แปลว่า สิ่งนั้น อีโก้ (Ego) แปลว่า ฉัน และซูเปอร์อีโก้ (Super ego) แปลว่า เหนือฉัน ฟรอยด์ได้ค้นพบการเปรียบเทียบให้เห็นภาพกันอย่างชัดเจน (ภาพที่ 1)

จากภาพที่ 1 การเปรียบเทียบจิตมนุษย์เป็นภูเขาน้ำแข็ง จะเห็นว่ามีการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนสีขาวที่โผล่เหนือน้ำคือ ส่วนของจิตสำนึก (Conscious) ฟรอยด์ได้อธิบายไว้ว่า เกือบ 90% ของจิตมนุษย์ล้วนเป็นจิตใต้สำนึก (Unconscious) ทั้งสิ้น หากถามว่าเกือบทั้ง 3 ส่วน

ที่เป็นจิตใต้สำนึกกับกึ่งสำนึกจมอยู่ใต้น้ำ นั่นก็ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์จะใช้ชีวิตแบบไม่มีจิตที่สำนึก แต่มันมีสิ่งที่เรียกว่า ไดนามิก (Dynamic) ระบบการทำงานของจิตที่ทำงานร่วมกันประสานสัมพันธ์กันอยู่อย่างกลมเกลียว รวมถึงพลังงานของจิตที่ขับเคลื่อนในร่างกายสามารถเปลี่ยนรูปแบบจากพลังงานหนึ่งมาเป็นอีกรูปแบบพลังงานหนึ่งได้ ทำให้จิตมนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติ แต่ถ้าระบบมันเกิดการผิดปกติขึ้น นั้นเรียกว่า โรคระบบประสาท ต้องทำการรักษานั่นเอง

บทความที่มอดังกล่าวในข้างต้น ทั้งปรัชญาแห่งทุกข์และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เป็นองค์ประกอบที่ต้องการนำเสนอเพื่อขยายความเข้าใจถึงที่มาแห่งจิตมนุษย์ที่สามารถแสดงออกเป็นการกระทำปฏิบัติการสร้างสรรคด้วยศิลปะได้ โดยอาศัยปัจจัยประสบการณ์ผ่านเป็นอารมณ์ มีภาพความนึกคิดตามแต่ละบุคคลจะเสกสรรค เป็นพลังบันดาลให้ศิลปะเกิดขึ้น ต่างบุคคลก็ต่างมีการอำนาจสำแดงอาการของเจตจำนงที่แสดงปรากฏการณ์ออกมาด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตนไม่ซ้ำกัน

การแสดงออกทางศิลปะอย่างอัตโนมัติ ความสับสนซับซ้อนโยกกับจิต

ปฏิเสธไม่ได้ว่าจิตไม่สามารถส่งพลังงานมาที่ร่างกายทำให้ร่างกายนั้นเป็นสื่อในการแสดงออกด้วยศิลปะ พรอยด์ได้ใช้ศิลปะมาทำการวิเคราะห์สำรวจหาความจริงในการทำงานของจิต เพื่อไขปมปริศนาให้กับมนุษย์ ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะโดยเฉพาะงานจิตรกรรมจึงมีความเชื่อมโยงกับจิตใจโดยตรง ซึ่งต่างจากผลงานศิลปะประเภทอื่น ยกตัวอย่างงานศิลปะประเภทวรรณกรรม พรอยด์กล่าวว่ากระบวนการถ่ายทอดทางวรรณกรรมเป็นจินตนาการคล้ายกับการเพ้อฝันไม่ใช่ประสบการณ์ปัจจุบันของศิลปิน บริบทปัจจุบันเป็นเพียงปัจจัยเอื้อให้ศิลปินมีความปรารถนา ความปรารถนาคือหัวใจสำคัญของการสร้างสรรค์ แต่ความปรารถนามีแหล่งที่มาสืบย้อนไปถึงวัยเด็ก เพราะฉะนั้นศิลปะรูปแบบจิตรกรรมที่นำเสนอมีความน่าสนใจตรงที่ว่า การถ่ายทอดเป็นการแสดงออกของจิตใต้สำนึกอย่างอัตโนมัติ จับพล้นทันทีทันใด เป็นส่วนของพลังงานมีอำนาจมากที่สุด โดยผลลัพธ์ในผลงานที่ได้ออกมาส่วนใหญ่นั้นแล้วเป็นการแสดงออกให้ลักษณะจิตรกรรมนามธรรม อันเนื่องจากความรวดเร็วของอารมณ์ต้องการจะแสดงออกให้จับพล้นทันทีทันใดนั้น จึงไม่สามารถกำหนดรูปร่างหรือทิศทางได้อย่างตายตัว เป็นความงามที่ไม่มีมีการตกแต่งประดับประดา ความงามอยู่ตรงที่การแสดงออกอย่างบริสุทธิ์ไม่มีการพิจารณาไตร่ตรองไว้ก่อน ผลงานที่ได้ออกมา

เป็นไปตามความเป็นจริง ที่จิตใจนั้นกำลังเผชิญอยู่ ปราศจากการบังคับควบคุม ดัง 2 ศิลปินต่อไปนี้เป็นกรยกตัวอย่างกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ อันเกิดจากกระบวนการทำงานของจิตใต้สำนึก ซึ่งมีกระบวนการในการสร้างสรรค์ที่มีความต่างกันออกไป รูปทรงที่ได้มาจากการขับเคลื่อนพลังงานของจิตนั้นแสดงออกมาให้ประจักษ์เห็นรูปร่างธรรมชาติแท้จริงของตัวตนอย่างชัดเจน

Jackson Pollock

แจ๊คสัน พอลล็อก (ค.ศ.1907- ค.ศ.1956) ศิลปินอเมริกาแนวหน้าคนหนึ่งในกลุ่มลัทธิ Abstract Expressionism รูปแบบการสร้างงานของพอลล็อก กระบวนการสร้างสรรค์ของเขานั้น ได้ปล่อยให้พลังจิตใต้สำนึกแสดงผลงานสร้างสรรค์ออกมา กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยวิธีการหยดสีของงานพอลล็อกนี้ เป็นวิวัฒนาการใหม่ที่เขาคิดค้นขึ้น เขาเล็งเห็นความสำคัญของกระบวนการสร้างสรรค์ ตำแหน่งการวาดภาพลงไปในพื้นราบไม่ได้ ผิดแปลกอะไร เป็นผลดีที่ทำให้เกิดความอิสระในการเคลื่อนไหว ปล่อยให้ธรรมชาติความต้องการแห่งจิตใต้สำนึกภายในแสดงปรากฏออกมาผ่านทางศิลปะ เขาคิดว่าเป็นวิธีเดียวที่จะหนีออกจากเทคนิคศิลปะในแบบเดิม และประกอบกับกระบวนการสร้างผลงาน อันเกิดจากความประทับใจในเทคนิคของชาวอินเดียนแดง ที่วางงานศิลปะบนพื้นทราย ทั้งแนวความคิดทำให้จิตใต้สำนึกแสดงออกผสมผสานกับเทคนิคการสร้างผลงานแบบชาวอินเดียนแดง สองทางนี้เขาได้นำมาใช้กับการสร้างสรรค์ของตน พอลล็อกได้นำเอาผืนผ้าใบขนาดใหญ่วางลงกับพื้น แล้วใช้แปรงจุ่มสี ปล่อยให้สีไหลหยดไปตามมือที่กวัดแกว่ง อากาศสะบัดเคลื่อนไหวไปอย่างอิสระ รวบรวมมาให้จิตประสานแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับแปรงที่หยดสีอยู่นั้น ภาพจิตรกรรมของพอลล็อกให้ความรู้สึกเสรีมีอิสระ ไม่เห็นจุดเริ่มต้นและเหมือนกับว่าไม่มีจุดจบ ไม่มีทิศทาง

ภาพที่ 2 นับว่าเป็นการการค้นพบเทคนิคการหยดสีของพอลล็อกที่ประสบความสำเร็จ หากถามว่ามีศิลปินคนอื่นหรือใครจะสามารถหยดสีลงไปวนมาได้แบบเขาหรือไม่ นั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าใครทำได้ แม้แต่เพื่อนศิลปินในยุคสมัยเดียวกับเขาเองก็ทดลองเทคนิคหยดสีระดับดีตามที่เขาทำ แต่ผลลัพธ์ที่ได้ออกมานั้นก็ไม่เหมือนกับที่พอลล็อกสร้างขึ้น ไม่ใช่แต่เพียงเพื่อนศิลปินที่ทดลองหยดสีแบบพอลล็อกเท่านั้น ในช่วงปีค.ศ.1997 นักฟิสิกส์ ริชาร์ด เทย์เลอร์ (Richard Taylor) ได้สร้างลูกตุ้ม ที่เรียกว่า

Pollockizer ขึ้นเพื่อทำการทดลอง ส่วนประกอบของเครื่องนี้มีลักษณะเป็นลูกตุ้มใส่สีที่เคลื่อนไหวด้วยลวดไฟฟ้า โดยอาศัยแรงลมเป็นแรงเหวี่ยง มีผ้าใบรองรับสีที่หยดลงมาอยู่ใต้ฐานลูกตุ้มนั้น การทดลองนี้เทเลอร์ต้องการหาความทับซ้อนภายใต้การหยุด เทสีในผลงานของพอลล็อก เพื่อเปรียบเทียบกับความทับซ้อนที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติ ตามหลักสรีรมศาสตร์ที่เรียกว่า แฟร็กทัล (Fractals) หมายถึง รูปทรงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ กระบวนการตรวจสอบทางฟิสิกส์นี้เป็นการตรวจหาความสมมาตรในรูปทรงทางเรขาคณิตที่ดูซ้ำๆ คล้ายกันไปหมด แต่มีโครงสร้างปลีกย่อยที่เราไม่สามารถมองเห็นด้วยการมองธรรมดา ซึ่งนั่นคือมีการทับซ้อนกันอยู่มากมายหลายชั้น ดังเช่นการทดลองด้วยลูกตุ้ม ผลการทดลองการหยุดเทสี ด้วยแรงลมจากธรรมชาติการทับซ้อนที่เกิดขึ้นมีมิติความสมมาตรของชั้นสีคล้ายกับงานของพอลล็อก กล่าวคือในรูปทรงหนึ่งมีการทับซ้อนของการหยุดสีมากมายเข้าไปมาอยู่หลายครั้งกระจายอยู่จนเต็มไปทั้งผืนผ้าใบ ผลการทดลองดังกล่าวทำให้วิเคราะห์ได้ว่ามนุษย์เองไม่มีใครสามารถผลิตสร้างศิลปะในลักษณะแบบที่พอลล็อกทำได้ หรือแม้แต่เครื่องมือเทคโนโลยีที่มาช่วยวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์ของพอลล็อกก็ยังไม่สามารถสร้างความงามในแบบที่พอลล็อกทำได้ นอกจากปรากฏการณ์จากธรรมชาติแห่งจิตใต้สำนึกที่มีในตัวตนพอลล็อกเอง ผลงานของเขากลายเป็นความอัศจรรย์ที่สร้างความประหลาดใจเฉพาะตน หากไม่มีการทดลองยืนยันก็ไม่อาจทราบได้ถึงพลังงานแห่งจิตใต้สำนึกที่น่ามหัศจรรย์ ที่เพิ่มความพิเศษอันมีมูลค่ามากขึ้นกว่าเดิม

Tony Orrico

โทนี่ ออริโค (ค.ศ.1979-ปัจจุบัน) ศิลปินอเมริกัน ผลงานการแสดงศิลปะของออริโคเป็นรูปแบบการแสดงสดประกอบกับการใช้ดินสอวาดภาพในขณะการแสดง แรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบของเขานี้ได้มาจากคูร์กของตนที่เป็นนักเต้น (Dancer) ส่วนทางบิดาเป็นศิลปินทัศนศิลป์ ความสนใจจากสองทางนี้ ทำให้ออริโคเริ่มต้นจากการเต้น โดยที่เขาคิดว่าจะทำอย่างไรให้การเต้นนั้นมีความพิเศษไม่เหมือนการเต้นประกอบจังหวะทั่วไป ความชอบวาดภาพเป็นทุนเดิมนั้นจึงได้หยิบดินสอ มาขีดเขียนผสมกับการเต้นด้วย และในขณะที่เต้นไม่ได้ใช้เสียงเพลง แต่ใช้ความรู้สึกที่มาจากจิตข้างในให้จิตถ่ายทอดความรู้สึกมาที่แขนกับปลายนิ้วมือและให้สัมพันธ์กับร่างกายเขากล่าวว่านี่เป็นการ Spontaneous painting

ภาพที่ 3 คือ การแสดงออกทางธรรมชาติจากจิตใจอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นการแสดงที่จัดเตรียมท่าเต้นไว้ล่วงหน้าหรือขีดเขียนที่กำหนดรูปร่างเอาไว้ก่อน ให้ความสำคัญกับความ รู้สึกของตนเอง ต้องการให้เส้นที่ถ่ายทอดออกมานั้นเป็นความรู้สึกจริงที่ขับเคลื่อนแสดงออกมาให้เห็น เมื่อการแสดงจบลงภาพการขีดด้วยดินสอปรากฏเป็นลักษณะนามธรรม กลายเป็นความสมมาตรที่ลงตัว

การแสดงของออริโคเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ที่ชี้ให้เห็นถึงการทำงานของจิตใจที่สัมพันธ์กับร่างกายโดยตรง วิธีการที่ปฏิบัติสร้างสรรค์นั้น เขาได้อนรนไปกับกระตาะที่วางบนพื้นแนวร่างกายไปกับผลงานตนเอง ปล่อยให้จิตส่งสัญญาณไปที่อวัยวะ ไหลไปสู่แขนกับนิ้วมือ คล้ายกับว่าเป็นการปล่อยคลื่นของจิตเพื่อเป็นกำลังขับเคลื่อนให้นิ้วมือขยับขีดเส้นไปตามกระแสจิตความรู้สึกภายในของตน อาจปฏิกิริยาที่แสดงออกด้วยรูปแบบการขีดดินสอในลักษณะซ้ำไปวนานี้ จากน้ำหนักความเข้มข้นแรกๆที่เห็นเพียงเส้นเบาบางจนเส้นมีน้ำหนัก เข้มทึบเห็นรูปทรงที่ชัดเจน บ่งชี้ถึงพลังงานจิตที่ขับเคลื่อนด้วยการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ ศิลปะอย่างงดงาม

กระบวนการสร้างศิลปะของผู้สร้างสรรคและการวิเคราะห์

กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของผู้สร้างสรรค์ครั้งนี้เป็นการนำเสนอเรื่องราวของจิตใต้สำนึกของผู้สร้างสรรค์ อารมณ์ความรู้สึกที่เก็บความทุกข์อยู่ในจิตใจ ความทุกข์ทางร่างกายจากความป่วยไข้ที่ทำให้เกิดผลกระทบทางใจ มนุษย์ต้องอาศัยร่างกายเพื่อกระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อดำรงชีวิตให้สำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย หากร่างกายเกิดการบกพร่อง การบรรลุเป้าหมายจะไม่สามารถสำเร็จได้จึงก่อให้เกิดเป็นปัญหาชีวิต ความบกพร่องดังกล่าวเป็นความเจ็บป่วยที่เรื้อรังยาวนานของระบบทางเดินหายใจ อันเป็นระบบสำคัญที่ต้องใช้ดำรงชีวิตตลอดเวลา ร่างกายไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างปกติ เป็นอุปสรรคที่ทำให้เป้าหมายหลายประการไม่อาจสำเร็จลุล่วงไปได้ เมื่อสังขารไม่เอื้ออำนวยความสะดวกจึงกลายเป็นภาวะปัญหาหนักของชีวิต การตระหนักถึงปัญหาสร้างความหวั่นวิตก สภาวะทุกข์เข้าครอบงำสะสมในจิตใจจนกลายเป็นความกดดันที่ไม่สามารถทนทานได้จึงถูกนำมาถ่ายทอดออกเป็นอาการทางศิลปะ

จากแนวความคิดที่มาด้วยการนำเอาความทุกข์ภายในจิตใจส่วนตัว นำมาสะท้อนถ่ายทอด แสดงความรู้สึกที่มีตนออกมา ด้วยรูปแบบการแสดงออกอย่างฉับพลัน โดยการวิธีการ ชูต กัดเซาะ กรีด ทำให้เป็นร่องลึก ด้วยดินสอ สีอะคริลิค และเครื่องมือไฟฟ้า ลงบนวัสดุ 2 ชนิด ได้แก่ ฝืนผ้าใบกับแผ่นอะคริลิคใส ลักษณะการสร้างสรรค์ จะมีลำดับขั้นที่ทับซ้อนกัน ไปมาหลายชั้นด้วยดินสอที่ให้น้ำหนักความเข้มหลากหลาย ส่วนการกัดเซาะ กรีดให้เป็นร่อง รอยถูกสร้างขึ้นด้วยเครื่องมือไฟฟ้า ลักษณะของการชูตขีดหรือกรีดที่ปรากฏในผลงานนี้ จะมีความเข้มให้น้ำหนักแบ่งออกให้เห็น 3 ลักษณะเด่น ที่บ่งชี้ให้เห็นความรู้สึกที่แสดงออก เป็นอาการขับเคลื่อนด้วยจิตใต้สำนึก

ต่อไปนี้จะเป็นการนำเสนอภาพภูเขาน้ำแข็งที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างขึ้นใหม่ประยุกต์จากภาพ โครงสร้างจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (ภาพที่ 1)

ตัวอย่างรูปภาพภูเขาน้ำแข็ง (ภาพที่ 4) ในแบบของผู้สร้างสรรค์นี้ ได้เปรียบเทียบจากภาพ ภูเขาน้ำแข็งในรูปแบบของฟรอยด์ ตามหลักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์นั้นได้คิดค้นภาพ ภูเขาน้ำแข็งขึ้นเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นภาพโครงสร้างการทำงานของจิตมนุษย์ว่าแต่ละระดับ ขั้นของจิตมีขบวนการทำงานอย่างไร ผู้สร้างสรรค์จึงได้สำรวจสภาวะจิตของตนเองหลังจาก การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสิ้นสุดลง ได้ทำการทบทวนสังเกตลักษณะของเส้นที่ปรากฏ อัน เป็นผลลัพธ์มาจากการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่ถ่ายทอดแสดงออก ซึ่งพบว่าสภาวะ อารมณ์ของจิตความรู้สึกที่ถูกถ่ายทอดออกมาสามารถแยกได้เป็นสามลักษณะที่มีความ ต่างอย่างเด่นชัด และในสามลักษณะนี้ สามารถนำมาบ่งชี้แยกแยะได้ถึงคุณลักษณะแต่ละ เส้นในผลงานศิลปะว่าอยู่ในระดับใดตามโครงสร้างทฤษฎีจิตวิเคราะห์ โดยผู้สร้างสรรค์ได้ สร้างภาพภูเขาน้ำแข็งขึ้นมาใหม่ปรับให้เหมาะสมกับตน ในแต่ละขั้นของภูเขามีลักษณะของ เส้นแทรกอยู่และแต่ละขั้นนั้น เส้นจะมีความแตกต่างกัน ภาพภูเขาน้ำแข็งดังกล่าวใช้ประกอบการอธิบายเพื่อให้ขยายภาพความเข้าใจได้มากขึ้น ดังนี้

ภาพที่ 5 , 6 และ 7 รูปทรงของเส้นที่ปรากฏในผลงานสร้างสรรค์ด้วยโครงสร้างจิตทั้ง 3 ระดับลำดับขั้น Id อาการที่แสดงออกคือ ความครุ่นคิดกังวล กระสับกระส่าย มโนภาพ ความรู้สึกทุกขในจินตนาการเป็นลักษณะการจัดกระจายเปรียบเทียบได้ว่าการเริ่มคิดหัวนวดก มีความผ่อนคลายกับการกดน้ำหนักเล็กน้อย ลักษณะการขีดที่เข้าไปมา ไม่ตายตัวว่าจะ ต้องเริ่มสร้างสรรค์ด้วยการขีดให้ได้น้ำหนักความเข้มในลักษณะนี้ การขีดเส้นลักษณะนี้ สามารถวนกลับมาขีดขึ้นใหม่

ลำดับชั้น Ego อากาเรที่แสดงออกคือ ความเพิ่มขึ้นของอารมณ์ที่รุนแรง ต่อเนื่องจากการขีดเส้นในลำดับแรก ในขณะที่ขีดเส้นไปเรื่อยๆ ทำให้มโนภาพความรู้สึกทุกขั้วขั้วขึ้น ความทรงจำที่ได้รับจากความเจ็บป่วย เมื่อภาพความทุกขั้วขั้วขึ้นในใจ เส้นที่ขีดจะกอดหนักขึ้นเป็นระยะๆ ตามลำดับ

ลำดับชั้น Superego เป็นลำดับที่ต่างไปจาก 2 ลำดับแรก เนื่องจากวัสดุที่ใช้เป็นแผ่นอะคริลิก และชุดด้วยเครื่องมือไฟฟ้า อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงออกแตกต่างกันไป ก่อนจะเริ่มถ่ายทอดอารมณ์ในลำดับที่ 3 นี้ ได้มีการไตร่ตรองพิจารณาถึงองค์ประกอบการจัดวางทับซ้อนกันระหว่างแผ่นอะคริลิกสีที่กำลังจะใส่ร่องรอยสีตัววางทับลงไปบนภาพรูปร่างเส้นที่ถูกสร้างจาก 2 ลำดับไว้ก่อนแล้ว ขณะที่กำลังถ่ายทอดเส้นลำดับที่ 3 ขึ้น เป็นห่วงอารมณ์รุนแรงที่สุด ทั้งเครื่องมือไฟฟ้าที่กรีดลงไปบนแผ่นอะคริลิกผสมผสานด้วยพลังอารมณ์ทำให้แรงเหวี่ยงกุดลงไปเป็นร่องลึก เส้นที่ใช้เครื่องมือไฟฟ้านี้จะกระตุ้นความรู้สึกที่อัดแน่นภายในใจให้พุ่งพรูออกมา ปลดปล่อยความทุกข์ได้ตามเจตจำนงเสมือนได้ทิ้งของหนักออกไป

ภาพผลงานของวรากร ธงชัยชาวสอาด (ภาพที่ 8) นี้ เป็นภาพที่เสร็จสมบูรณ์จากการแสดงออกด้วยจิตทั้ง 3 ระดับ ตามโครงสร้างทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ในลำดับชั้น Id กับ ลำดับชั้น Ego เป็นลำดับชั้นที่นำมาใช้แสดงออกมากกว่าลำดับชั้น Superego สำหรับในขั้นที่ 3 นี้ได้เว้นระยะการปฏิบัติ เนื่องจากได้กระทำการพิจารณาถึงการจัดวางตำแหน่ง จิตในขณะที่สร้างเส้นระดับนี้จึงเป็นกึ่งการใช้ความคิด ผลลัพธ์ของรูปทรงเส้นที่จะได้ออกมา แต่ในขณะที่เครื่องมือไฟฟ้าได้เหวี่ยงกุดลงไปนั้น จิตได้ดำดิ่งไปสู่ห่วงอารมณ์ความทุกข์อยู่ภายใน ดังนั้นลำดับชั้นที่ 3 จึงเป็นกึ่งที่ใช้การไตร่ตรองด้วยสัมปชัญญะ วางแผนการประกอบสร้างไว้ก่อนล่วงหน้า เหมือนกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ และรูปภูเขาน้ำแข็งที่ผู้สร้างสรรคคิดขึ้นได้แยกลำดับชั้นที่ 3 นี้ไว้โผล่จากผิวน้ำ แสดงให้เห็นกระบวนการทำงานของจิตในแต่ละลำดับชั้นที่แยกแยะออกมาให้เห็นการทำงานของจิตโดยผ่านเป็นงานศิลปะอย่างเป็นระบบ

สีดำ ความหมายของสีที่ใช้ในกระบวนการทำงานของผู้สร้างสรรคนี้ ภายในผลงานจะเห็นสีดำเป็นสีที่ปรากฏเด่นชัดจนเกินไป สีดำหมายถึงความมืดมิดภายในจิตใจ ความอับแสง ความเข้มของสีดำได้สนับสนุนทุกขั้วขั้วในมโนภาพให้มีอำนาจปลุกเร้าความรู้สึกอารมณ์ที่เก็บกดไว้ภายในให้สำแดงออกมา และสนับสนุนให้รูปทรงเส้นที่มีลักษณะยุ่งเหยิง จืดเฉยเย็น คมลึกชัดเจนขึ้น เพิ่มความโดดเด่นให้สีดำได้ทำงานปฏิสัมพันธ์กับจิตใจ เส้นสีดำแต่ละเส้นราวกับว่าเป็นความทุกข์ที่กรีดลึกลงไปในจิตใจ

สรุปผล

การศึกษาทฤษฎีจิตวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ศิลปะ ทำให้เข้าใจถึงกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะรูปแบบนามธรรมที่มีความสัมพันธ์กับการทำงานของจิตใจโดยตรง เห็นถึงความงดงามของอัตลักษณ์ในผลงานจิตรกรรม ศิลปะในลักษณะรูปแบบนามธรรมนั้นเปรียบเหมือนกุญแจดอกสำคัญที่จะไขความลับสภาวะรูปร่างอันแท้จริงของจิตใจออกมา การวิเคราะห์สันนิษฐานเชิงจิตวิทยา ทำให้ความหลากหลายมิติที่ซ่อนนัยยะเป็นอัตลักษณ์อยู่ในภาพผลงานจิตรกรรมเผยออก ชุมพลังงานแห่งอารมณ์มีทั้งสุขุมสงบนิ่งไปจนถึงความรุ่มร้อนสามารถเป็นอำนาจที่รุนแรงผลักดันให้เกิดการผลิตสร้างผลงานศิลปะได้อย่างน่าอัศจรรย์

USSTANUNGSU

นพพร ประชากุล, **ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2**.กรุงเทพฯ:วิภาษา,2552.

แคลวิน เอส ฮอลล์, **จิตวิเคราะห์**, แปลโดย กิติกร มีทรัพย์.กรุงเทพฯ:นพรัตน์,
2523.

พิริยะดิศ มานิตย์, **พรอยด์กับศิลปะ**. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2557.

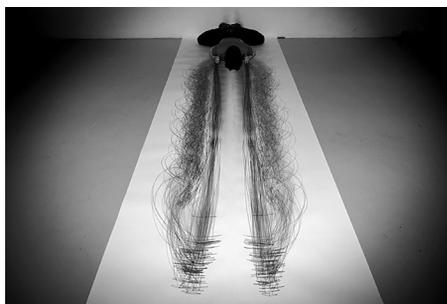
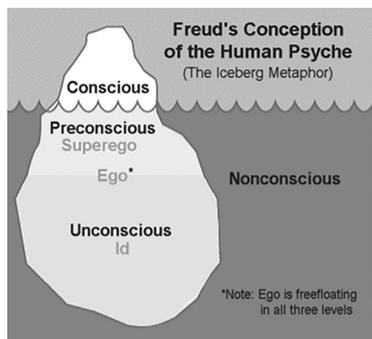
พรทิพย์ ชูศักดิ์, **วิเคราะห์ความคิดเรื่องความทุกข์ของโซเป็นฮาวเออร์**, วิทยานิพนธ์อักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2524.

Orrico, Tony. Accessed October 3, 2017. Available from <https://www.youtube.com/watch?v=VpipMrdDPI>

Designboom. Tony Orrico: performance drawings. Accessed October 3, 2017. Available from <https://www.designboom.com/art/tony-orrico-performance-drawings/>

Caamano, Maria. Jackson Pollock: An Interview. Accessed December 1, 2017. <http://homepages.neiu.edu/~wbsieger/Art201/201Read/201-Pollock.pdf>

Taylor, Richard P. Order in Pollock's Chaos. Accessed December 15, 2017. Available from <http://authenticationinart.org/pdf/literature/Richard-P.-TaylorOrder-in-Pollocks-Chaos.pdf>

ภาพที่ 1 (บนซ้าย)

Freud's conception of the human psyche

ที่มาภาพ : http://www.psychic.com/psychic/cube/cube_psychic.html

ภาพที่ 2 (บนขวา)

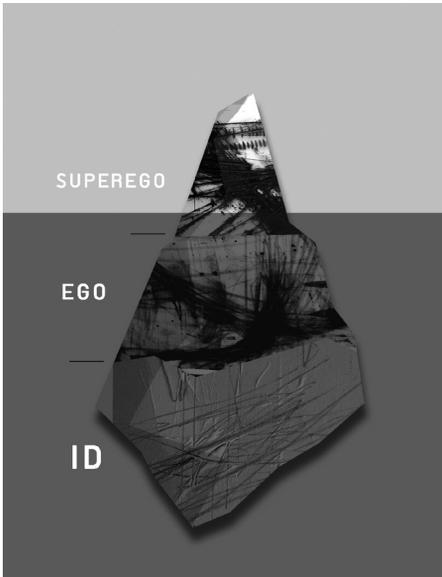
ภายในห้องทำงานศิลปะของพอลล็อกแสดงให้เห็นกระบวนการสร้างสรรค์

ที่มาภาพ : <http://www.literaryramblings.com/why-do-we-hang-jackson-pollocks-paintings>

ภาพที่ 3 (ขวาล่าง)

Tony Orrico, Project, recoil, 60 x 180 inches, performancegraphite on paper,90 min, 2011

ที่มาภาพ : <http://tonyorrigo.com/biography/>

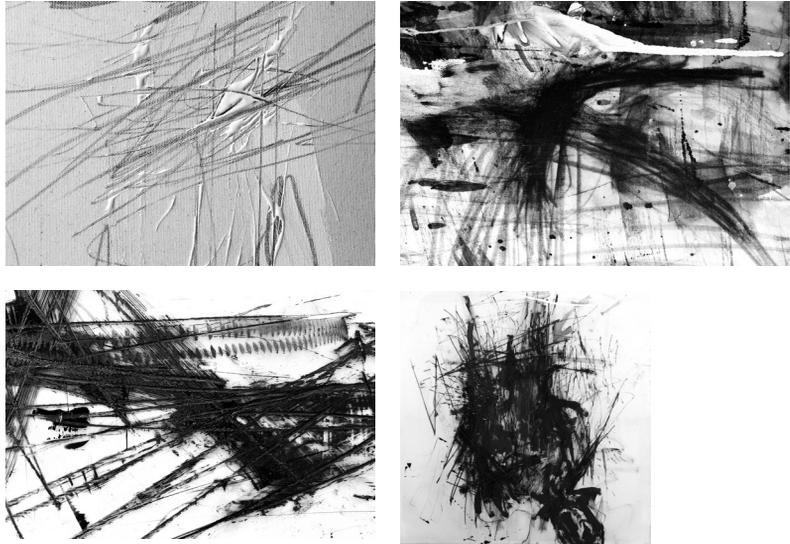
ภาพที่ 4

รูปภาพจำลองภูเขาน้ำแข็งในแบบของผู้สร้างสรรค์

เทคนิค : Design Media

ขนาด : 6x4 inches

ที่มาภาพ : วรกร ธงชัยชาวสอาด.

ภาพที่ 5 (บนซ้าย) ID

เทคนิค : Pencil , Acrylic , ink on canvas and Acrylic sheet

ที่มาภาพ : วรกร ชงชัยชาวสอาด.

ภาพที่ 6 (บนขวา) EGO

เทคนิค : Pencil , Acrylic , ink on canvas and Acrylic sheet

ที่มาภาพ : วรกร ชงชัยชาวสอาด.

ภาพที่ 7 (ล่างซ้าย) SUPER EGO

เทคนิค : Pencil , Acrylic , ink on canvas and Acrylic sheet

ที่มาภาพ : วรกร ชงชัยชาวสอาด.

ภาพที่ 8 (ล่างขวา) ผลงานที่ได้ออกมา จากเส้นทั้ง 3 ระดับ

เทคนิค : Pencil , Acrylic , ink on canvas and Acrylic sheet, ขนาด : 125x125 cm.

ที่มาภาพ : วรกร ชงชัยชาวสอาด. (2560). wandering60#1 แสดง 5-11 พฤษภาคม 2560

หอศิลป์ศุภโชค ดี อาร์ต เซ็นเตอร์